

PRIMJENA METODOLOGIJE "KOMPASA UČINKA" U MUZEJIMA

Konferencija u organizaciji Europe Nostre, ICOM-a Hrvatska i Tvrdave kulture Šibenik o primjeni novih alata u muzejskoj djelatnosti

GORANKA HORJAN □ Dvor Trakošćan, Trakošćan

IM 55, 2024.

POGLEDI, DOGAĐAJI, ISKUSTVA
VIEWS, EXPERIENCES, EVENTS

Zašto kompas učinka

Zahvaljujući potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i u koordinaciji Europe Nostre Hrvatska te u partnerstvu s ICOM-om Hrvatska i međunarodnim komitetima INTERCOM i MPR, u Hrvatskom centru koralja Zlarin organiziran je međunarodni skup, a domaćin mu je bila ustanova koja upravlja Centrom – Tvrdava kulture iz Šibenika. Konferencija je okupila 20-ak muzealaca i baštinskih stručnjaka koji su razmatrali primjenu modela *Impact Compass* u svojim ustanovama kako bi se potaknuo dijalog o utjecaju projekata putem kojih baštinske ustanove i centri pridonose razvoju publike te podmlađivanju zajednica u malim mjestima i gradovima.

Metodologija je izgrađena oko četiri šire dimenzije utjecaja, što omogućuje maksimiziranje procjene iskustava korisnika i baštinka u zajednici. Kao četiri dimenzije kompasa razmatra se emocionalni i intelektualni utjecaj, kreativni učinak i društveni utjecaj. Primjenom kompasa jača se kapacitet stručnjaka, lokalnih sudionika i zajednice za stvaranje snažnijeg učinka kulturne baštine u targetiranom području. U današnjemu, sve izazovnijem okruženju, ponajprije zbog klimatskih promjena, potiče se traženje rješenja uz pomoć ekološki prihvatljivih aktivnosti. Očuvanje kulturne baštine i prilagodba klimatskim promjenama pitanja su širega društvenog značenja koja utječu na identitet, obrazovanje, gospodarstvo, umjetnost i okoliš. Sve to preusmjerava sagledavanje potreba u kulturi te postaje ključno za očuvanje kulturnog bogatstva i rješavanje izazova s kojima se suočavaju zajednice u Hrvatskoj, jednako kao i one diljem svijeta.

Baštinske ustanove nisu samo mjesta zamrznutih rješenja postava, ma kako atraktivno oni bili oblikovani, već se poseban naglasak stavlja na participacijske modele i sukreciju s korisnicima, što vodi unapređenju doživljaja baštine, uz uključivanje suvremenoga kulturnog stvaralaštva. Prepoznavanje, vrednovanje i poticanje dugotrajnih i održivih suradnji i razmjena, kao i interkulturalnog dijaloga, dodatno obogaćuje djelatnost muzeja i njima srodnih institucija.

Stručni skup na Zlarinu usmjerio se na ulogu baštine u održivom razvoju i zelenoj tranziciji promatranjem rješenja u hrvatskim muzejima kroz prizmu međunarodne razine, uključujući nekoliko primjera u zemljama EU-a, kao i onih

sl.1.-5. Otvorenje susreta i sudionici skupa na zadatku.

na drugim kontinentima. Uz izlaganja je organizirana interakcija sa sudionicima u kojoj su analizirani primjeri dobre prakse.

Muzeji u klimatskoj akciji

Tema godišnje konferencije INTERCOM-a (ICOM-ova Međunarodnog komiteta za muzejski menadžment) i partnera u 2023. bile su upravo klimatske promjene i načini na koje one potiču muzeje na akciju. Naime, klimatske promjene sve više prijetu kulturnoj baštini. Poplave, požari, snažni vjetrovi i druge ekstremne vremenske pojave mogu uzrokovati ozbiljne štete na povijesnim i kulturnim lokalitetima, muzejima, arhivima i spomenicima.

Usto, promjene u okolišu mijenjanju navike građana, kao i dolaske turista. Organiziranjem projekata obnove i očuvanja baštine mogu se osigurati vrijedni resursi za buduće generacije, ali je pritom potrebno da te generacije iskažu interes za to. Pa kako očuvati baštinu? Podizanjem svijesti lokalnih zajednica pridonosi se osvješćivanju važnosti očuvanja vlastite kulturne baštine i njezine uloge u stvaranju osjećaja pripadnosti i kontinuiteta kroz naraštaje, no današnja publika očekuje drukčiju interakciju, što otvara prostor za primjenu novih alata. Primjerice, umjetnički izričaji mogu poslužiti kao snažan način komuniciranja problema i potaknuti ljude na djelovanje animiranjem znatno šire publike nego dosad.

Kako klimatske promjene zahtijevaju interdisciplinarni pristup i suradnju različitih sektora u društvu, primjenom alata poznatog kao *kompas učinka* može se potaknuti suradnja s ekološkim, znanstvenim i tehničkim stručnjacima kako bi se pronašli održivi načini obnove i zaštite kulturne baštine. Samo pitanje nadilazi lokalne i nacionalne granice pa je nužna suradnja na međunarodnoj razini. Organiziranjem stručnog skupa na Zlarinu, odnosno specijaliziranim edukacijama zaposlenika u djelatnostima očuvanja kulturne baštine, kao i budućom konferencijom veće vidljivosti omogućuje se dijalog i pospješuje oblikovanje zajedničkih odgovora na izazove koji se odnose na muzeje i kulturnu baštinu.

Drukčije promišljanje i nove percepcije koje nameću klimatske promjene mogu biti izazovne za pojedine zajednice. Primjerice, tradicija koraljarstva povezana je i s primjenama destruktivnih metoda lova u podmorju, što danas baca drukčije svjetlo na interpretaciju s tim povezanih aktivnosti. Nove emocije oblikuju neke nove narative povijesnih činjenica, ali i drukčije usmjeravaju i emocionalne doživljaje posjetitelja. Lokalno stanovništvo također svjedoči tim promjenama i vjerujemo da to pomaže izgradnji njihove otpornosti i jasnijem sagledavanju današnjih prijetnji kao što je masovni turizam, osobito poguban za osjetljive otočne zajednice i njihovo okruženje.

Alat procjene učinka

Procjena učinka za baštinske institucije može se obaviti primjenom metodologije koja se temelji na nekoliko dimenzija za koje se zatim uvode detaljniji parametri. Metodologija za usporedbu i procjenu utjecaja temelji se na stalnim naporima da se pomogne institucijama u donošenju dobrih poslovnih odluka. Može se primjenjivati u različitim segmentima poslovanja, pa su sudionici skupa upoznali dvije kategorije: jednu koja se odnosi na investicije, i drugu, vezanu za razvoj publike, koju su malo detaljnije upoznali. Važna komponenta obiju kategorija jest usporedba s drugima, što omogućuje lakši uvid u procjenu učinka odnosno pomaže nam pozicionirati vlastitu ustanovu ili organizaciju.

Osim hrvatskih stručnjaka Darka Komše (Arheološki muzej Istre), Ljiljane Marks (istraživačice Zlarina u sklopu projekta Instituta za etnologiju i folkloristiku), Katarine Gregov (voditeljice Hrvatskog centra koralja Zlarin) i Goranke Horjan (Dvor Trakošćan), na skupu su sudjelovali i međunarodni stručnjaci Deborah Ziska (predavačica na Museum Studies and Cultural Heritage Management Graduate Programs of Johns Hopkins University), Cristina Vannini (Soluzioni Museali iz Milana) i Jane Leget (Head of Research at Auckland Museum and a Research Associate at Auckland University of Technology and Victoria University of Wellington).

Kompas utjecaja pomaže muzejima integrirati zabilježeni utjecaj odabranog segmenta poslovanja u odluke koje donose. Način na koji publika reagira na rad muzeja može, primjerice, prevagnuti u odluci jesmo li spremni na nove investicije ili smo zadovoljni onime što ostvarujemo u sadašnjim uvjetima. Taj je alat testirana, široko prihvaćena metodologija za procjenu i usporedbu rezultata utjecaja koju nije jednostavno provesti jer je sam učinak višedimenzionalan i složen. Stoga je metodologija zamišljena na način da osigura uvid u tri ključna pokazatelja učinka, a to su opseg, tempo i učinkovitost. Inicijalno primijenjen u investicijskim ciklusima, taj alat danas može biti koristan i u muzejskom sektoru, posebice zato što omogućuje usporedbe među sličnim institucijama, ali ujedno mjeri učinak u targetiranom području djelovanja određene ustanove.

Kako primijeniti *kompas učinka* u muzejima

Kompasom učinka možemo mjeriti različite segmente poslovanja. Primjerice, njime se mjeri utjecaj naše institucije na javnost ne samo na temelju statistike posjeta i kvantitativnih parametara već su u fokusu i iskustva posjetitelja pa govorimo o *kompasu iskustvenog učinka*, uz pomoć kojega dobivamo uvid u utjecaj muzejskih ustanova na javnost. Metode pristupa mogu biti različite pa se, primjerice, kompas može upotrebljavati za nijansiranje pitanja u anketama koje upućujemo korisnicima, bilo da su pitanja kvalitativna ili kvantitativna. Kompas se može koristiti i kao sredstvo za dijalog, na primjer kada želimo shvatiti kakva su očekivanja posjetitelja od dolaska u muzej. Važno je spoznati što naša publika doživljava pri posjetu muzeju kako bismo to mogli analizirati i zaključiti u kojem se opsegu ispunjavaju njihova očekivanja. Demokratizacijom kulture povećava se broj sudionika u kulturi, ali to više nisu nužno obrazovani stručnjaci u području koje pokriva muzej. Stoga je važno znati kome se obraćamo i koji smo učinak postigli. Možemo ga gradirati u odabrane kategorije prema ljestvici na kojoj najmanji broj znači da nema nikakvog učinka, pa do najvećega, koji govori o ispunjenju očekivanja do vrlo velike razine.

Sadržaj koji će muzej promatrati putem alata može biti različit, no za usporedbu s drugim muzejima primjenjuju se isti sadržaj i parametri. Alat omogućuje usporedbu unutar samog muzeja kada mjerimo što dodavanje pojedinih komponenata znači za poboljšanje ili smanjenje učinka na publiku. Koliko zastupljenost na društvenim mrežama pridonosi vidljivosti muzeja, povećanju broja posjeta ili pak stvaranju boljeg imidža muzeja? Dvor Trakošćan, primjerice, nastoji detektirati koji su multimedijски sadržaji ili igre najpopularniji među posjetiteljima. To će biti putokaz i podloga za odluku o tome što će se u tome muzeju dalje razvijati. Atraktivnost i interaktivnost kinetičke skulpture u zlarin-skom postavu element je koji će emotivno „začiniti” muzejsku ekspoziciju u njezinu završnom dijelu i učiniti da se posjetitelji osjećaju posebno. Taj je učinak procijenjen kao dodatna vrijednost samog postava.

Procjena učinka partnerstva primjenom *kompasa učinka* također može biti dobar model koji će jasno pokazati kako neka partnerstva osnažuju poziciju našega muzeja, a druga imaju suprotan učinak. Kada se govori o utjecaju klimatskih promjena, pažljiv odabir donatora može se pokazati iznimno važnim. Primjer British Petrola, koji je nakon katastrofe u Meksičkom zaljevu nastojao popraviti svoju reputaciju donacijama muzejima, za drugu je stranu značio rušenje njezine reputacije. Kontroverze oko Muzeja sutrašnjice u Rio de Janeiru pokazuju kako između poruka koje pozicioniraju muzej kao zagovornika zelenih aktivnosti ili pak onih koje ga svrstavaju među optužene za tzv. *green-washing* može postojati nepremostivi jaz.

Svakako je u primjeni alata važno preispitati kako poslanje i vrijednosti koje muzej zagovara odjekuju u javnosti, bavi li se muzej relevantnim temama i prati li potrebe svoje publike.

Osim različitih vještina, stručnosti i adaptivnog pristupa, razmatra se potencijal za promjene i promišlja se kako ih primijeniti na način da muzej ostvari socijalne benefite u što širem spektru.

Primljeno: 24. rujna 2024.

THE APPLICATION OF THE IMPACT COMPASS METHODOLOGY IN MUSEUMS

A CONFERENCE ORGANISED BY EUROPA NOSTRA, ICOM CROATIA AND COORDINATED BY EUROPA NOSTRA CROATIA IN PARTNERSHIP WITH ICOM CROATIA AND THE INTERNATIONAL INTERCOM AND MPR COMMITTEES IN THE CROATIAN CORAL CENTRE, ZLARIN

Thanks to the support of the Ministry of Culture and Media of the Republic of Croatia, coordinated by Europa Nostra Croatia and in partnership with ICOM Croatia and the INTERCOM and MPR committees an international conference was organised in the Zlarin Croatian Coral Centre. The event was hosted by the institution that manages the Centre, the Fortress of Culture of Šibenik. The conference assembled some score of museum professionals and heritage experts who discussed the application of the Impact Compass model in their own institutions so as to spark off a dialogue about the impact of projects through which heritage establishments and centres can contribute to the development of an audience and to the rejuvenation of communities in small towns and cities.

The methodology is built around four overall impact dimensions, enabling an optimal assessment of the experience of users and inheritors in the community. Through the four compass dimensions the following are measured: emotional and intellectual impacts, creative and social. The use of the compass strengthens the capacity of experts, local participants and the community to create more powerful cultural heritage impacts in the target area. In today's environment, ever more of a challenge because of climate change, encouragement is given to the search for solutions using ecologically acceptable activities. Preservation of the cultural heritage and adjustment to climate changes are issues of wider social significance that affect identity, education, economics, art and environment. All of this reorients consideration of the needs in culture and is crucial for the preservation of cultural wealth and for meeting the challenges that Croatian communities face, as do communities worldwide.